

УДК 005.93

І. О. Кузук,
аспірант, Сумський державний університет

УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена теоретичним аспектам виробничо-господарської діяльності підприємства" та управління виробничо-господарською діяльністю підприємства: визначені поняття, проаналізовані праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів. Запропонована піраміда управління виробничо-господарської діяльності як ієрархія рівнів управління промисловим підприємством. Розглянуто рівні піраміди: управління структурою підприємства, загальне управління та конкретні області управління.

The article is devoted to the theoretical aspects of productional-economical activity of industrial enterprise and its management process: definition, works of economists were analyzed. The Pyramid of productional-economical activity management as hierarchy of enterprise management levels was proposed. The Pyramid levels were identified: enterprise structure management, general management and particular areas of management.

Ключові слова: управління, менеджмент, виробничо-господарська діяльність, управління виробничо-господарською діяльністю, піраміда виробничо-господарської діяльності, рівні.

ВСТУП

Промислові підприємства в Україні — база для розвитку вітчизняної економіки, а тому їх розвиток є пріоритетним у світлі зростаючої конкуренції та науково-технічного прогресу. Невід'ємною частиною функціонування промислових підприємств є управління їх виробничо-господарською діяльністю. Саме ефективне управління може створити нові робочі місця, закласти перспективи вдосконалення продукції, що випускається, найбільш повно задовольнити потреби споживачів.

У період формування ринкових відносин управління виробничо-господарською діяльністю промислових підприємств є важливим інструментом для досягнення мети та цілей підприємства. Ефективне управління виробничо-господарською діяльністю дозволить знизити рівень ринкової невизначеності та забезпе-

чить стабільність економічних процесів на підприємстві. Управління розвитком виробничо-господарської діяльності промислового підприємства є об'єктивною необхідністю, важливою умовою стабільного розвитку підприємства в період формування ринкових відносин.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою дослідження є удосконалення поняття "управління виробничо-господарською діяльністю", створення нового підходу до визначення його структури.

Для її реалізації поставленні наступні завдання:

- розглянути сутність виробничо-господарської діяльності підприємства;
- розмежувати поняття "управління", "менеджмент", "управління виробничо-господарською діяльністю";

— визначити рівні управління виробничо-господарською діяльністю.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Вагомий внесок у розвиток питань управління та менеджменту зробили зарубіжні та вітчизняні вчені Акофф Р., Большаков А.С., Гелбрейт Дж.К., Друкер П., Мескон М., Тейлор Ф., Файоль А., Емерсон Г., О'Шонессі Дж. Достатній рівень наукової розробки мають питання, пов'язані з функціями, принципами, методами управління, але недостатньо дослідженими залишаються такі аспекти управління, зокрема, як поняття "управління виробничо-господарською діяльністю", його структури.

Вчені Чуйкін А.М. [14], Бондар Н.П. [3] вважають поняття "менеджмент" та "управління" тотожними. Але, досліджуючи погляди інших науковців, можна зробити висновок, що поняття "менеджмент" є дещо вужчим.

Основоположником теорії наукового управління є Ф. Тейлор, який розглядав управління як "мистецтво знати точно, що слід зробити і як це зробити найкращим і найдешевшим способом" [15]. М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі стверджують, що "управління — це процес планування, організації, мотивації і контролю, необхідний для того, щоб сформулювати і досягти цілей організації" [11, с. 38]. За словами одного із сучасних гуру менеджменту Р. Акоффа, "управління — це контроль над цілеспрямованою системою з боку однієї з її частин" [1, с. 343]. На думку П. Друкера, "управління — це особливий вид діяльності, що перетворює неорганізований натовп на ефективну, цілеспрямовану і продуктивну групу" [7].

Поняття "менеджмент" визначають дещо по-іншому.

Термін "менеджмент" утворився від англійського дієслова "to manage" (керувати), яке, в свою чергу, походить від кореня латинського слова "manus" (рука).

З ґрунтового Оксфордського словника англійської мови можна отримати такі тлумачення менеджменту:

- спосіб, манера спілкування з людьми;
- влада та мистецтво управління;
- особливого роду вміння та адміністративні навички;
- орган управління, адміністративна одиниця.

За Гольдштейном, менеджмент — вплив однієї особи або групи осіб (менеджерів) на інших осіб для виконання дій, що відповідають досягненню поставлених цілей при прийнятті менеджерами відповідальності за результа-

тивність цих дій [4, с. 15]. У книзі Р.А. Дафта менеджментом називається "ефективне і продуктивне досягнення мети організації за допомогою планування, організації, лідерства (керівництва) і контролю над організаційними ресурсами" [6, с. 18]. Ф.В. Зінов'єв вважає, що "менеджмент — це досягнення поставленої мети шляхом використання праці, інтелекту, мотивів поведінки людей" [10, с. 7].

Менеджмент підприємства — це діяльність керівництва підприємства з планування, організації виробничого процесу, контролю з метою координації людських і матеріальних ресурсів, необхідних для ефективного досягнення завдань. Менеджмент безпосередньо впливає на роботу підприємства, торкається практично всіх сфер його діяльності.

У господарській сфері менеджмент — це самостійний вид професійної діяльності, спрямований на ефективне та продуктивне досягнення визначеної мети через раціональне використання ресурсів із застосуванням відповідних принципів, функцій і методів. Процес менеджменту передбачає виконання функцій планування, організації, лідирування, координації, керівництва та контролю, здійснюючи які, менеджери забезпечують умови для продуктивної та ефективною праці зайнятих в організації працівників, одержання результатів, що відповідають меті. У вітчизняних словниках іноземних слів менеджмент тлумачиться переважно як управління виробництвом на підприємствах, як сукупність принципів, методів, засобів і форм управління виробництвом з метою підвищення його ефективності чи прибутковості.

Доцільно навести визначення поняття "виробничо-господарська діяльність підприємств" деяких вітчизняних учених-економістів.

В.М. Хобта, О.А. Солодова, С.І. Кравченко, О.Н. Фищенко стверджують, що виробничо-господарська діяльність — це організаційно-економічний процес пошуку і використання можливостей виробництва, обміну та розподілу продукту відповідно до поставлених цілей та завдань [13, с. 23].

На думку А.Г. Семенова, виробничо-господарська діяльність підприємства досліджується як економічна система, яка має об'єкти подвійної природи. З одного боку, це елементи, що визначають виробничо-технічну структуру організації, знаряддя й предмети праці, а також технологічні правила, що регламентують процеси виробництва, розподіл продукції, проведення досліджень і розробок. З іншого — це чинники, що визначають соціально-економічну структуру організації, фахову підготовле-

ність і спроможність до трудової діяльності учасників, їх соціальні сукупності (колективи, робочі групи, відділи), характер розподілу повноважень і відповідальності між працівниками, групами, колективами у процесі прийняття управлінських рішень та їх неформальні відносини [12].

Говорячи про менеджмент на підприємствах, доцільно дати визначення поняттю "управління виробничо-господарською діяльністю".

Під господарською діяльністю в Господарському кодексі України розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність [5].

Розглянемо, як визначається термін "підприємство" в українському законодавстві. Відповідно до Закону України "Про підприємства" підприємство визначається як самостійний господарюючий суб'єкт, який має права юридичної особи і здійснює виробничу, науково-дослідну та комерційну діяльність з метою отримання прибутку [9]. Згідно Закону України "Про господарські товариства" господарське товариство — це об'єднання юридичних або фізичних осіб, господарська діяльність яких спрямована на отримання прибутку [8].

Таким чином, виробничо-господарська діяльність підприємства — це економічно обґрунтований та такий, що не суперечить законодавству, процес планування, виробництва, вдосконалення продукту з ціллю його подальшого збуту та отримання прибутку у відповідності до потреб споживачів та ринкової кон'юнктури.

На думку Бойчик І.М. [2], необхідність управління виробничо-господарською діяльністю пов'язана з процесами поділу праці на підприємстві і відокремленням управлінської праці від виконавчої.

Тобто визначення "управління виробничо-господарською діяльністю промислових підприємств" може бути сформульоване як вплив менеджерів підприємства на господарювання та процес виробництва через прийняття управлінських рішень. За Р. Зоді, керування виробничо-господарською діяльністю промислового підприємства зазвичай базується на основі управлінських рішень — вибору, який повинен зробити керівник, щоб виконати обов'язки, зу-

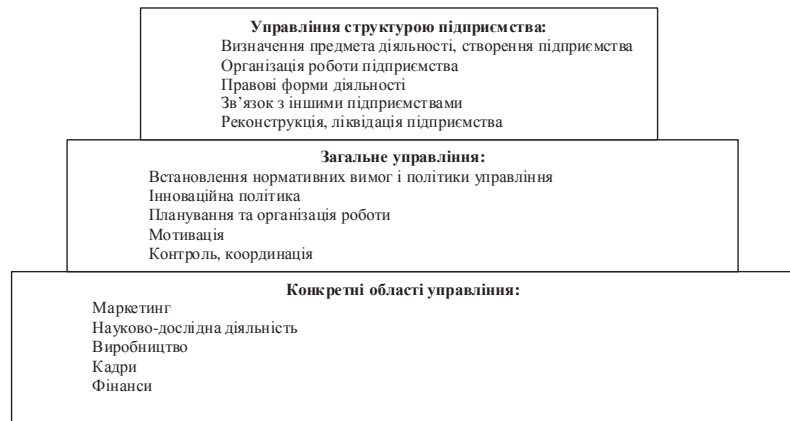

Рис. 1. Піраміда управління виробничо-господарською діяльністю підприємства

мовлені посадою, яку він займає. Ціллю розробки і прийняття будь-якого управлінського рішення є забезпечення оптимального та найбільш ефективного варіанта досягнення поставлених перед організацією цілей [15].

На наш погляд, систематизувати погляди вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів на ієрархію управління підприємством можна за допомогою піраміди управління виробничо-господарською діяльністю підприємства (рис. 1).

Розглянемо складові піраміди управління детальніше.

Базова складова управління виробничо-господарською діяльністю підприємства — це конкретні області управління; основа, на якій базуються всі наступні організаційні рівні. До складу цього блоку входять відповідні функціональні підрозділи — безпосередні учасники виробничо-господарської діяльності: департаменти фінансів (фінансово-економічний аналіз прибутковості, ліквідності, ділової активності, бухгалтерські звіти, аудит), маркетингу (дослідження ринку, запуск нових ініціатив), виробництва, постачання, збуту (обсяги продажу, продаж за товарними групами, ринкова частка та її динаміка), логістики (транспортне забезпечення, місцезнаходження складів, рівень товарних запасів), відділ кадрів (система оплати праці, навчання персоналу) та ін.

Другий рівень — загальне управління. Сюди можна віднести встановлення нормативних вимог та політики управління: статут підприємства, колективний договір; планування та організація роботи (укладення господарських договорів, плани роботи керівників підрозділів, цехів, головних спеціалістів, поточна документація); контроль та координація (звітна документація, накази, розпорядження, матеріали, перевірок, інвентаризацій, зведень, актів); мо-

тивація персоналу (створення системи заохочень, забезпечення підготовки та перекваліфікації кадрів, можливість планування графіку роботи, "соціальний пакет" тощо); політика у сфері інвестиційно-інноваційної діяльності (план співпраці з науково-дослідними організаціями, впровадження новітніх розробок у виробництво). На цьому етапі піраміди, за рішенням керівництва, частина прав у прийнятті рішень може бути делегована керівникам структурних підрозділів.

До управління структурою підприємства можна віднести визначення цілей діяльності; створення, реорганізація, ліквідація підприємства, правові форми діяльності; зміна напрямку його роботи; визначення пріоритетів експортно-імпортних операцій; налагодження партнерських відносин з іншими підприємствами та організаціями; організація виробничої діяльності. Зауважимо, що на рівні управління структурою підприємства рішення приймаються вищим керівництвом (топ-менеджментом), базуючись на місії господарюючого суб'єкта та виборі найкращого варіанта для його розвитку, зважаючи на зовнішнє середовище, фактори ризику та невизначеності.

ВИСНОВКИ

Досліджено погляди вчених на поняття "управління", "менеджмент", "управління виробничо-господарською діяльністю" та уточнено понятійний апарат.

Було визначено, що виробничо-господарська діяльність промислового підприємства — це економічно обґрунтований та такий, що не суперечить законодавству, процес планування, виробництва, вдосконалення продукту з ціллю його подальшого збуту та отримання прибутку у відповідності потреб споживачів та ринкової кон'юнктури.

Виходячи з поняття виробничо-господарської діяльності, сформульовано поняття "управління виробничо-господарською діяльністю промислових підприємств".

Управління виробничо-господарською діяльністю промислових підприємств — це вплив менеджерів підприємства на господарювання та процес виробництва через прийняття управлінських рішень.

Аналізуючи поняття "управління виробничо-господарською діяльністю підприємства", систематизована структура управління виробничо-господарською діяльністю, вперше була виокремлена піраміда управління виробничо-господарською діяльністю підприємства, що включає в себе 3 рівні: управління структурою

підприємства, загальне управління та конкретні області управління. Кожному з цих рівнів притаманна можливість прийняття рішень того чи іншого рівня керівника.

Література:

1. Акофф Р. О менеджменте / Р. Акофф. — СПб.: Питер, 2002. — 448 с.
 2. Бойчик І.М. Економіка підприємства. навчальний посібник для вузів. — К.: Атіка, 2002. — 480 с.
 3. Бондар Н.П. Эффективное управление фирмой: современная теория и практика / Н.П. Бондар, О.В. Васюхин, А.А. Голубев, В.И. Подлесных. — СПб.: Бизнес-пресса, 1999. — 416 с.
 4. Гольдштейн Г.Я. Основы менеджмента. — Таганрог: ТРТУ, 1995. — 151 с.
 5. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18; 19—20; 21—22. — ст. 144.
 6. Дафт Р.Л. Менеджмент / Р.Л. Дафт. — СПб.: Питер, 2000. — 832 с.
 7. Друкер П. Практика менеджмента: пер. с англ. / П. Друкер. — М.: Вильямс, 2000. — 398 с.
 8. Закон України "Про господарські товариства" // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 49. — С. 683.
 9. Закон України "Про підприємства" // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 24. — 272 с.
 10. Зиновьев Ф.В. Организация труда менеджера / Под ред. Ф.В. Зиновьева. — Симферополь: Таврия, 2004. — 232 с.
 11. Мескон М. Основы менеджмента: пер. с англ. / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. — М.: Дело, 2000. — 704 с.
 12. Семенов Г.А. Организация и планирование хозяйственной деятельности предприятия: монография / Г.А. Семенов, А.Г. Семенов. — Запорожье: ЗГИА, 2001. — 174 с.
 13. Хобта В.М. Формирование хозяйственных решений: монография / В.М. Хобта, О.А. Солодова, С.И. Кравченко, О.Н. Фищенко и др. — Донецк: Каштан, 2003. — 416 с.
 14. Чуйкин А.М. Основы менеджмента: учеб. пособ. / А.М. Чуйкин; Калининградский университет. — Калининград, 1996. — 106 с.
 15. Dean Carol Carlsson. The Principles of Scientific Management by Fred Taylor: Exposures in print beyond the private printing // Journal of Management History. — 1997. — Volume 1. — Issue 3. — P. 4—17.
 16. Zody Richard E. An Overview on Credentialing // Public Budgeting & Finance. — 1998. — Vol. 18. — 44 p.
- Стаття надійшла до редакції 26.01.2010 р.*